

Száz éve lett főiskola a selmecbányai m. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia

ETO: 371.3+378.1

DR. VITÁLIS GYÖRGY

aranyokleveles geológus
a földtudomány kandidátusa
ny. tud. fősztályvezető
OMBKE-tag

A selmecbányai akadémia, illetve főiskola történetével számos szerző foglalkozott, bemutatva a változatos múltat [1 - 19].

Visszatekintve a selmecbányai bányászati oktatás, illetve felsőoktatás 1735-1904 közötti történetére, vázlatosan a következőket említem meg.

A bécsi udvari kamara 1735. június 22-én Selmecbányán azzal a céllal létesített bányászati-kohászati tanintézetet vagy iskolát (ún. Berg-Schola-t), hogy a kincstár - európai viszonylatban is jelentős szerepet játszó - magyarországi nemesfém- és réztermelésének fellendítésére a kibontakozó ipari és természettudományos forradalom követelményeinek megfelelő szakembereket képezzenek ki.

Mária Terézia királynő 1762. október 22-én bányászati-kohászati főtanintézet, azaz akadémia (Academia Montanistica, Bergakademie) létesítését rendelte el Selmecbányán. Ez volt egész Európában a legelső - három évfolyamos - bányászati-kohászati akadémia.

1770-ben, megelőzve ezzel számos más országot, Mária Terézia királynő elrendelte az erdészet felsőfokú oktatását, I. Ferenc császár pedig 1807. augusztus 30-án a selmecbányai Bányászati Akadémia szervezeti keretében az Erdészeti Tanintézet felállítását.

1846-tól Bányászati és Erdészeti Akadémia (Berg- und Forstakademie) néven működött a tanintézet. A tanulmányi időt négy évre emelték.

Az 1867-es osztrák-magyar politikai kiegyezéssel az akadémia magyar állami intézmény lett, és bevezették a magyar oktatási nyelvet. Az akadémia a magyar műszaki tudományok alkotóműhelyévé vált.

A tanszékek a következők voltak: matematika-fizika-mechanika, ábrázoló geometria-építészet, kohászat-kémia, ásványtan-földtan-öslénytan és bányaművelés-bányamérés-bányagéptan.

A bányászati szakiskola keretében a tanterv földtani vonatkozású részeit a következők alkották a II. évfolyamon: ásványtan, kristallográfia, ásványok meghatározása, geognosia, paleontológia, kőzetek meghatározása.

Akadémiából főiskola

„Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület 1897. évi szeptember hó 12-én Rimaszombatban megtartott közgyűlésének amaz ismeretes határozata, hogy a selmecbányai m. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia szervezetének a mai kor igényeihez mért megváltoztatása tárgyában előterjesztéssel fordul a pénzügyminiszterhez, a nyilvánosság előtt is felszínre került a bányászati felső szakoktatásunk kérdése. A megol-

dásra váró igény nem volt ugyan új, mert ez már 1890 óta állandóan foglalkoztatta az akadémia tanári karát és a pénzügyminisztériumot is. Az egyesületi határozattal azonban különös fontosságot és érdekességet nyert azáltal, hogy a hazai bányászati közvélemény nyilatkozott meg benne, s a gyakorlati igényekből eredő közmeggyőződés erejével sürgette a döntést.

S a sürgetés megtette hatását. A tárgyalások azonnal megindultak, s a jó ügyszó méltó lassúság dacára is ez évben (1904) befejezést nyer-

tek. A bányászati és erdészeti akadémia a császár 1904. augusztus hó 3-án Ischlben kelt legfelső elhatározásával - mint azt a Bányászati és Kohászati Lapok f. évi szeptember 15-én megjelent 18. száma már röviden közölte - október 1-jétől kezdve új szervezetet nyert, amelynek értelmében az akadémia ezentúl „M. kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola” címet fogja viselni.” [3]

„A főiskolán négy szakosztály lesz, mégpedig: a bányamérnöki, a fémkohómérnöki, a vaskohómérnöki és az erdómérnöki szakosztály. A tanulmányi idő minden egyes szakosztálynál négy (4) évre terjed. Azok, akik a főiskolát elvégezték és a választott szakkörébe tartozó rendszeres üzennél legalább két évet gyakorlati szolgálatban töltöttek, államvizsgálatra jelentkezhetnek és mérnöki oklevelet kapnak. Az új tanrendszer az 1904/1905-i tanév, azaz f. évi október hó elején lép életbe, és az első évre beiratkozó hallgatókra föltétlenül kötelező. A fölvétel és beiratás október hó 6-án és 7-én lesz, október 15-ig a rektor, azontúl csak az illetékes (a bányászati ágazatra nézve a pénzügyi, az erdészeti ágazatra a földművelésügyi) miniszter engedélyezheti a fölvételt.” [20]

A pénzügyminisztérium 1904. évi 78410. sz. rendeletét közölte a főiskola igazgatóságával. Ebből idézek néhány részletet [13]:

„Ő Császári és Apostoli Királyi Felsége Ischlben f. évi augusztus 3-án kelt legfelső elhatározásával legkegyelmesebben jóváhagyni méltóztatott a selmeczi bányászati és erdészeti főiskolának új szervezeti és ügyviteli szabályzatát oly föltétel alatt, hogy az ezen szabályzat 29. §-ának alapján történendő kinevezéseknél a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873. II. t. cz. rendelkezései pontosan fognak betartatni; legkegyelmesebben megengedni méltóztatott továbbá, hogy a főiskola tanszervezete előterjesztésem értelmében öt új tanszék rendszeresítése mellett megváltoztassék, az új tantervezetet az 1904/1905. tanév elejétől kezdve életbe léptetessék és az ennek folytán szükséges tanári állások a főiskola 1904. évi költségvetési hitelének keretén belül kellő időben betöltessenek.

Midőn erről a legfelső elhatározásról értesítem, lea-dom egyszersmind 20 példányban a legkegyelmesebben jóváhagyott szervezeti és ügyviteli szabályzatot és ugyanannyi példányban a földművelésügyi miniszter úrral egyetértőleg megállapított ügyrendet oly utasítással, hogy ezeket, valamint a múlt évi július hó 31-én 956. szám alatt kelt előterjesztésének lehető figyelembe vétele mellett módosított és a tantervekkel kiegészített új rendszabályokat a jövő 1904/1905. tanévtől kezdve vegye alkalmazásba aképpen, hogy az október hó elején beiratkozó másod- és harmadéves hallgatók tanulmányaikat az eddigi tanrend alapján folytathassák és végezthessék, az első évre beiratkozandó ifjakra azonban már föltétlenül kötelező legyen az új tanrendszer.

Fölhívom azért az igazgatóságot, hogy tekintettel az előre haladott időre, tegye meg sürgősen az új tanszervezetnek illetően életbe léptetése iránt a szükséges további intézkedéseket, s így mindenekelőtt tegye közhírré lehetőleg széles körben az új tanrendszer rövid ismertetését s életbe léptetésének módját és időpontját; állapítsa meg a tanóra rendeket, állíttassa össze az 1904/1905. tanévre szóló programot és gondoskodjék úgy az utóbbinak, mint a főiskola 1/1. alatt mellékelt tanterve és rendszabályainak kinyomtatásáról, szétkül-déséről és 10–10 példányban teendő felterjesztéséről.”

„Budapest, 1904. szeptember 2-án

A miniszter helyett:

Graenzenstein Béla

Államtitkár”

Jellemző, hogy a főiskola címet sokan idegenkedéssel fogadták, s a névváltoztatásnak ezt az alakját nem tartották kedvezőnek a színvonal kifejezésére. A selmeczi akadémiának megvolt már a maga patinás hírneve, míg a főiskola elnevezés idegenül csengett, és később valóban félreértésekre is adott alkalmat [10].

Ennek ellenére az 1904. évi új szervezet előírásai külsőségeikben is kifejezésre juttatták, hogy egyetemi szintű oktatás folyik az intézményben (főiskola elnevezés, mérnöki oklevél és cím, rektor és dékán elnevezés) [12].

Rendszeressé váltak a hallgatók bel- és külföldi szakmai tanulmányújtjai. A tanszékek száma tizenötre emelkedett: tizenkét bányász-kohász és három erdész tanszékre. A 19. század végén megkezdődtek a nagy építési beruházások: 1892-ben az erdészeti, 1900-ban a bányászati tanulmányi „palotát” adták át [14].

A főiskola rendszabályaiból tallózott néhány paragrafus a következő [21]:

4. § A bányászati és erdészeti főiskola hallgatói rendesek vagy vendégek.

5. § Rendes hallgatókul oly ifjak vétetnek fel, akik gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi bizonyítványt nyertek.

6. § Olyan egyének, akik mint vendégek csak egyes tantárgyakat kívánnak a főiskolán hallgatni, kötelesek erre a tanács engedélyét kikérni, amely engedély azonban hanyagság vagy a főiskolai szabályoknak nem teljesen megfelelő magaviselet esetén bármikor visszavonható.

A vendéghallgatók nem rendes indexet, hanem csak indexlapot kapnak. A választott tantárgyak hallgatását, kívánságukra a rektor igazolja.

7. § A fölvétetni óhajtó a kellő bizonyítványokkal fölszerelve a főiskola rektoránál, ennek akadályoztatása esetén helyettesénél jelentkezik.

A jelentkező azután a titkárnál beiktatási díj fejében 10 koronát és a főiskolai segélyző egyesület javára 10 korona tagsági díjat fizet le, bemutatja azokat az eredeti okmányokat, amelyeknek alapján fölvétele történt, átadja származási ívét és átveszi a nevére kiállított indexet, az igazolójegyet és a főiskolai rendszabályok egy példányát.

Az index minden lapjára szükséges 30 filléres bélyeget a hallgató szerzi be.

8. § A hallgatók a főiskolán tandíjat nem fizetnek.

11. § Kötelesek a hallgatók az általuk választott előadásokat rendszeresen látogatni, az előadásokkal kapcsolatos rajzoló, tervező, szerkesztő órákon, laboratóriumi és külső gyakorlatokon szorgalmasan résztvenni, s a házi dolgozatokat és feladatokat elkészíteni. Szorgalmuk felől a tanár névsorolvasás, az előadásokon tanúsított figyelem, a gyakorlatokon felmutatott előmenetel, a rajzórán elkészített rajzok és a félév folyamán netalán tartott kollokviumok alapján szerez meggyőződést.

12. § A hallgatók a félév végén indexeikkel ismét jelentkeznek az illető tanároknál, akik, tekintettel az

előbbi §-ra, a kiérdemelt szorgalmi osztályzatot „jeles”, „jó” vagy „elégséges” fokozat szerint bejegyzik.

Az előadásokon, gyakorlatokon, valamint a rajzórán tanúsított szorgalomból a hallgató külön-külön szorgalmi osztályzatot kap; „nem szorgalmas” osztályzat nem íratik be az indexbe, azért a szorgalmi osztályzat hiánya rossz osztályzatnak tekintendő.

Az elmondottakból is kitűnik, hogy a főiskolán folyt bányá- és erdőmérnökképzés milyen alapos felkészültséggel és sokoldalú tárgyszeretettel szolgálta a hazai föld földtanát és bányászatát.

IRODALOM

- [1] *Faller Gusztáv*: A selmeczi Bányász és Erdész Akadémiának története s jelen viszonyainak ismeretése. – In: A selmeczi m. k. Bányász és Erdész Akadémia évszázados fennállásának emlékkönyve 1770–1870. 1–87. p., Selmecz. Joerges Ágoston, 1871.
- [2] *Pauer János*: A selmeczbányai magy. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia története alapításától, vagyis 1770-től az 1895/96. tanév végéig. A honfoglalás ezredik évfordulójának emlékére. Selmecz. bányá, 1896.
- [3] *Sobó Jenő*: Bányászati felső szakoktatásunk új szervezete. – Bányászati és Kohászati Lapok, XXXVII., II. 22. 647–669. p., 1904.
- [4] *Sobó Jenő*: Magyar kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola. – In: Borovszky Samu szerk.: Hont vármegye és Selmecz. bányá sz. kir. város. – Magyarország vármegyéi és városai. 199–207. p., 1906.
- [5] *Mihalovits János*: A m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola múltja és jelene. – A m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Évkönyve az 1925–26. tanévről. Sopron, 1926.
- [6] *Mihalovits János*: Az első bányatisztképző iskola alapítása Magyarországon. – Bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatásunk története 1735–1935. 1. füzet, 5–24. p., Sopron, 1938.
- [7] *Mihalovits János*: A selmeczi bányászati akadémia alapítása és fejlődése 1846-ig. – Bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatásunk története 1735–1935. 2. füzet, 1–67. p., Sopron, 1938.
- [8] *Vitális István*: Egy címzetes főiskola. – Pesti Hírlap, 1907. június 9., vasárnap, 33.
- [9] *Vitális István*: A bányászati tudomány múltja, jelene és jövő fejlődésének feltételei hazánkban. – In: Gorka Sándor szerk.: A Természet-, Orvos-, Műszaki- és Mezőgazdaságtudományi Országos Kongresszus Munkálatai. 544–553. p., Budapest, 1926. évi januárus 3–8.
- [10] *Fekete Zoltán*: Fekete Zoltán lelépő rektor beszámolója. – A m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Évkönyve az 1933–34. tanévről, Sopron, 1935.
- [11] *Gyulay Zoltán*: A magyarországi bányatisztképzés és a selmeczi Bányászati Akadémia. – Kőolaj és Földgáz, 104. 1. 1–8. p., 1971.
- [12] *Hiller István szerk.*: A bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatás múltja, jelene és jövője. – In: Vivat Academia. A bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatás 250. évfordulójára, 1735–1985. (1985)
- [13] *Zsámboki László szerk.*: Selmectől Miskolcig 1735–1985. A magyarországi műszaki felsőoktatás megindulásának 250. évfordulójára. Miskolc, 1985.
- [14] *Zsámboki László*: Bányászati felsőoktatás Selmecen és Sopronban. – In: A magyar bányászat évezredes története, I. kötet. Budapest, OMBKE, 357–363. p., 1997.
- [15] *Zsámboki László*: Két és fél évszázad a bányamérnökképzés szolgálatában. – In: Zsámboki László szerk. Emlékkönyv az akadémiai képzés megszületésének évfordulóján, Selmecz. bányá 1762. 11–78. p., Miskolc-Košice, 2002.
- [16] *Póka Teréz*: A selmeczi bányászati akadémia a hazai és európai bányászati és földtudományok bölcsője. – In: Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből, Prof. dr. Szabadváry Ferenc 70. születésnapja tiszteletére. 87–89. p., Budapest, 1993.
- [17] *Dúl Jenő*: Az akadémia első tanszékének megalakulása Selmecz. bányán. BKL-Bányászat, 7. K13–K14 (2002).
- [18] *Böhm József*: A Műszaki Földtudományi Kar fejlődése, jelene és jövője. BKL-Bányászat, 136. 6. 348–360. p., (2003).
- [19] *Csáky Károly*: Híres selmeczbányai tanárok. – Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2003.
- [20] M. kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola. – Bányászati és Kohászati Lapok, XXXVII., II. 18. 430 p., (1904).
- [21] *Pauer János szerk.*: A selmeczbányai m. kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola tanterve és rendszabályai. Selmecz. bányá, 1904.